

Mary L. Hirschfeld, *Aquinas and the Market: Toward a Humane Economy*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2018, ISBN 978-0-674-98640-4

ONDŘEJ HAVELKA

Kniha ekonomky a teoložky Mary L. Hirschfeldové s názvem *Aquinas and the Market* přináší vítané propojení teologie a ekonomie pohledem kvalifikovaného odborníka, který má nejen patřičné doktorské vzdělání v obou na první pohled vzdálených vědních disciplínách, ale rovněž praxi a zkušenosti s přednášením daných disciplín i dostatečné osobní nasazení v obou oblastech a v neposlední řadě energii a chuť prostředkovat mezi teologií a ekonomikou plodný a užitečný dialog. Textu nechybí nic z odbornosti obou vědních disciplín, zároveň je však pochopitelný také pro ne zcela zasvěcené ekonomy na jedné straně a teology na straně druhé a je psán příjemnou a čtivou angličtinou na více než dvou stech stranách. Sympatický přebal s portrétem sv. Tomáše Akvinského zaujme zejména teology.

Autorka v úvodu začíná představením svého – podle vlastních slov – dobrodružného akademického života: Svůj ekonomický doktorát získala na Harvardově univerzitě v USA, kde poté působila jako přednášející, aniž by ji tehdy bylo napadlo, jak bude akademická dráha pokračovat. Po osobním obrácení přišla touha studovat teologii, což autorka pojala opravdu velkoryse: prodala svůj dům v Massachusetts a odcestovala do Indiany, kde se plně ponořila do studia teologie na University of Notre Dame. Na této univerzitě získala svůj teologický doktorát, přičemž disertační práci věnovala ekonomickým aspektům díla Tomáše Akvinského. Původně zamýšlela psát ryze teologickou práci, ovšem její vedoucí viděla v autorčině ekonomickém vzdělání pro teologii, a zejména teologickou ekonomii, nemalý potenciál. Hirschfeldová se tak stala občanem dvou světů, které se rozhodla propojit v oblasti tomistické ekonomie a vydat plody svého „dvojjediného“ vědeckého úsilí. Nemálo autorů se pokouší o dialog mezi ekonomikou a teologií, ovšem často nemají oboustrannou kompetenci. Na otázku, zda je vůbec možné vést smysluplný dialog mezi soudobou vědou založenou na exaktních matematických vzorcích a scholastickou teologií, odpovídá Hirschfeldová právě touto zdařilou publikací.

První kapitola, biblicky nazvaná „Sloužit Bohu, nebo mamonu?“, uvádí do dialogu mezi teologií a ekonomikou. Známý ekonom Laurence Iannaccone definoval tři kategorie ne vždy ideálních vztahů mezi ekonomikou a teologií: (1) mikroekonomická interpretace náboženského chování, (2) interpretace dopadů náboženství na hospodářské výsledky a (3) interpretace ekonomického uspořádání z teologického hlediska. Podle Hirschfeldové je většina z těchto interpretací vedena teologií kritizujícími ekonomické struktury, kterým však dostatečně

nerozumí, nebo naopak ekonomy kritizujícími teologické struktury, kterým rovněž v dostatečné míře nerozumí. Hirschfeldová se snaží být jedním z těch odborníků, kteří rozumí oběma světům na vysoké úrovni a mohou nabídnout relevantní syntézu. Podle autorky nabízí teologická ekonomie zejména širší kontext, který dává samotné ekonomii vyšší cíle a zaměření, než je pouhé fungování trhu. Ekonomie sama nedokáže měřit výš, k vyšším lidským hodnotám, nad rámec svých matematických modelů fungování trhu. Onen širší kontext nabízející vyšší lidské hodnoty zajišťuje teologie. Autorka popisuje ze svého pohledu jiné tři modely vztahu ekonomie k teologii: (1) teologie jako služebnice ekonomie, (2) dělba oblasti záběru ekonomie a teologie a (3) teologická kritika ekonomických premis, přičemž uvádí do základů myšlení klasiků, jako jsou Smith, Weber nebo Machiavelli, ale i současných – v našem prostředí méně známých – myslitelů jako jsou Stiglitz, Akerlof nebo Shiller. Hirschfeldová nabízí Akvinského myšlení jako syntézu předností všech tří modelů.

Druhá kapitola s názvem „Model racionální volby a jeho limity“ uvádí do problematiky ekonomického modelu racionální volby. Kromě širšího kontextu a vlastních obsahů ekonomického modelu představuje autorka hlavní motivy zapojení Akvinského myšlení v následujících kapitolách. Hirschfeldová podrobuje model racionální volby poměrně přísné kritice, ovšem stejně přísně zpochybňuje také kritiku modelu některými neekonomy, kteří – podle jejího názoru – vlastní povahu modelu a de facto ekonomie jako takové nechápu.

Svatý Tomáš Akvinský a jeho geniální myšlení přesahující scholastiku vstupuje do kompozice ve třetí a čtvrté kapitole. Autorka představuje přehled Akvinského teorií o praktickém rozumu a dobrém životě ve vztahu k myšlení ekonomů v aplikaci na model racionální volby. Podle autorky se Tomáš Akvinský se současnými ekonomy shoduje v elementární skutečnosti, totiž že lidé jednají s určitým cílem, a tedy lidská činnost je obecně teleologická (s. 68). Pro Tomáše je oním lidským cílem štěstí (happiness), zatímco pro ekonomy je jím utilita. V čem se přístup Tomáše Akvinského a současných ekonomů v hospodářské oblasti naopak elementárně liší, je etika a chápání dobra. Otázka dobra je otázkou po výtce filozofickou a dějiny lidského filozofického myšlení na ni přinesly téměř tolik odpovědí, kolik bylo opravdových účastníků diskurzu. Zobecnění na Akvinský versus současní ekonomové se mi proto v otázce dobra nejví přilíží šťastné a rozhodně není neproblematické, ovšem autorka si je zobecnění vědoma a argumentačně se je snaží zajistit.

Ve čtvrté kapitole se prolíná autorčino zaměření na Tomášovu metafyziku vzhledem k ekonomickému pojetí štěstí s oblastí etickou. Autorka představuje aristotelsko-tomistickou koncepci štěstí a problematiku ctnostného jednání a vztahuje tato témata k ekonomickému modelu racionální volby. Klíčovou skutečností pro chápání Tomášova přínosu ekonomickému myšlení je podle Hirschfeldové správný vztah k bohatství, neboť hmotné statky mohou být skutečně dobré. Nejsou ovšem cílem, ale prostředkem – mají pouze pomáhat na cestě k vyššímu cíli. Mají tedy instrumentální hodnotu a charakter. Štěstí člověku nepřinese bohatství, štěstí naopak podmiňuje využití bohatství směřující

k důstojné realizaci naší lidské přirozenosti v plné míře v životě zacíleném k Bohu (s. 97). Ke správnému cíli vede ctnostné jednání a nakládání se statky. Kvůli skutečnosti hříchu však člověka jeho rozum orientuje také k nižším statkům na úkor oněch vyšších, míní autorka v návaznosti na myšlení Tomáše Akvinského v hospodářské oblasti. Klíčem je činit taková rozhodnutí, která nás vždy zaměřují k objektivně nejvyššímu dobru.

Pátá kapitola se zabývá teorií trhu z různých úhlů pohledu, mimo jiné z pohledu tomismu, což je představeno např. posuzováním výroby a směny zboží na trhu vzhledem ke konečnému zacílení člověka. V tomto světle vypadá podle Hirschfeldové mnoho ekonomických témat – jako jsou povaha peněz, vztah mezi saturací preferencí či potřeb a blahobytem nebo maximalizace zisku – radikálně odlišně od ryze ekonomických modelů. Jeden zvláště zajímavý koncept je Akvinského rozlišení mezi přírodním a umělým bohatstvím vztažené k rozlišení mezi reálnou a nominální ekonomikou.

Šestá kapitola cílí na institucionální uspořádání v oblasti tomistických argumentů týkajících se vlastnických práv, trhů a hospodářské spravedlnosti. Tomáš Akvinský přistupoval k soukromému vlastnictví obecně spíše pozitivně, když tvrdil, že soukromé vlastnictví statků je legitimní a není pouhým ústupkem padlé lidské přirozenosti, jak učili někteří jeho současníci (s. 161). Autorka zde vykládá jak soulad mezi myšlením Tomáše Akvinského a současnými ekonomy, tak i rozpory v konkrétních bodech. Akvinský uvažuje tak, že člověk může vlastnit a legitimně profitovat tak, aby rozumně uspokojil své potřeby, ovšem zároveň tak, aby z tohoto vlastnění a hospodářského podnikání profitovala společnost a aby se z podnikání nestala nezřízená honba za bohatstvím, neúměrný konzumismus nebo uzurpování vlastněného výhradně pro sebe na úkor společnosti. Klíčem je správné rozhodování v hospodářské oblasti vzhledem k formování lidského života a jeho konečnému cíli (s. 178).

Ekonomové zabývající se teorií fungování trhů tendují podle Hirschfeldové k odsouvání etické roviny problematiky stranou. Teologové na straně druhé podle autorky často nedomýšlí kontext vlivů tržních pobídek na individuální lidské jednání. Tomistická ekonomie v podání Hirschfeldové propojuje ekonomické přístupy s širším kontextem dobrého života, přičemž předkládá hlavní etické nedostatky moderního kapitalismu vzhledem k tomu, jak ekonomický život slouží lidskému štěstí. Materiální bohatství je pouhým instrumentálním dobrem, cenným pouze do té míry, do jaké umožňuje lidem naplňovat dobrý život ve svém celku, uzavírá autorka v poslední sedmé kapitole.

Kniha *Aquinas and the Market* přináší mnohé inspirativní postřehy a odráží autorčinu kompetenci v obou sledovaných oblastech lidského myšlení. Občasné přílišné zobecňování na ekonomy zcela nechápající teologii a teology zcela se neorientující v ekonomii nezastíní celkový přínos publikace, fundovanou lehkost angličtiny a osobní zapálení člověka, který nepíše jen další komparaci dvou vědních disciplín, ale skutečně žije jejich vzájemný dialog a vydává ze svého života uvěřitelný počet.

doi: 10.14712/23363398.2020.52